
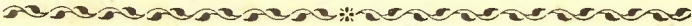
 BUTLLETÍ DEL
CENTRE EXCURSIONISTA
DE CATALUNYA 


ANY VII

AGOST

N.º 31


ENSAIG BIOGRAFICH-CRÍTICH

DEL ESCULTOR BARCELONÍ

RAMON AMADEU

(Acabament)

De que aviat logrà bon y merescut crèdit ne són testimoniis convincents l'ilustre Confraria del Roser, desde antich establerta en la grandiosa iglesia del artístich convent de PP. Predicadors, encomanantli l'execució d'aquelles dues imatges de Sant Domingo de Guzman y de Santa Caterina de Sena que havien de fer bona companyia a la que tallada en finíssim alabastre per l'artista italià Tomàs Orsolino, y regalada pel papa Sant Pio V, venerava en sa propia capella; la comunitat de monjos de Montserrat encarregantli quatre d'aquelles estatués en marbre del Apostolat que adornaven la fatxada d'aquella basílica; lo capítol de canonges regulars agustins de la colegiata de Santa Agna confiantli aquell grupo de la patrona del temple, tenint a la falda a n'aquella filleta destinada a esser la Mare del Redemptor diví, accompanyades de Sant Joaquin y un àngel que presenta a la Verge Maria una corona emblema de la soberania que ab lo temps ha d'exercir sobre'ls fills desventurats d'Adam; los frares de Sant Francesch fentli fer aquella colecció de figures de tamany

natural que formen lo grupo del Naixement del Senyor, davant lo qual cada any en la nit de Nadal aquella comunitat, al sò de diversos instruments que acompanyen alegres cants, celebra la vinguda de Jesús al món y hi celebra la tradicional Missa del Gall; los religiosos de Montalegre fentli fer una imatge de Sant Bruno; lo capítol catedral de Barcelona confiantli aquell relleu de la Verge de Montserrat tenint a sos peus, en actitud de fervorosa oració, a Sant Ignasi de Loyola, y al altre costat uns escolanets d'aquells que de temps immemorial canten continues lloances a l'augusta patrona de nostra terra; l'administració de la Casa d'Infants Orfens, la primera casa de beneficencia en sa classe establerta a Europa, cridantlo perquè esculpeixi l'imatge de la Verge que adorna l'altar major d'aquella reduhida iglesieta, junt ab dos grupos de diferent tamany, lo gran pera l'altar lateral prop del presbiteri y en la part de l'Epístola, y l'altre, lo petit, per esser colocat en lo dia de la festa en lo retaule principal, representant a Sant Geroni Emilià acullint als noys y noyes que han quedat en lo món sens pare ni mare; la reyal confraria dels Desamparats fentli comanda d'aquella devota imatge de la Mare de Déu d'aquella advocació que's venera en l'iglesia del Pi; la Regla tercera de Sant Agustí manantli compondre aquell grupo de la Verge de la Consolació ab dit doctor de l'Iglesia y sa mare Santa Mònica; los carmelites descalços de Sant Joseph y les monjes de Santa Teresa confiantli los grupos de la Transverberació del cor d'aquella mística doctora; y altres incorporacions y entitats que's podrien anar citant, repetim que de sobres justifiquen lo crèdit que prompte va obtenir en Ramon Amadeu.

Y no sols treballà per les iglesies, sinó pels particulars. Innombrables són les obres que hi ha d'haver espargides en varies cases. La representació del Naixement de Jesús en lo portal de Betlem ha vingut a esser una de les notes característiques de la nostra terra y la formació de *pessebres* per les diades de Nadal forma en lo catàlech de les costums catalanes. A Barcelona's posà a prova'l talent de tant

insigne escultor comprometentlo a executar les figures que donaven vida a n'aquelles vistes panoràmiques que s'arreglaven en les cases més distingides d'aquell temps, en que'ls susdits *pessebres* eren lo goig de les families en aquelles festes que'l rigor del ivern contribueix a donarleshi un caràcter íntim que no obtenen les que se celebren en altres èpoques del any.

Y bo és fer constar, en elogi del nostre escultor, que fins avuy dia, en que pensem haver avançat molt en art, encara lo més gran orgull de tot pessebrista és poder dir: *les figures del meu pessebre són del Amadeu*. Més direm: indiscutiblement, abans que ell y després, no han faltat artistes de mèrit que s'han dedicat a n'aquesta important manifestació de l'esculptura catalana, però cap ha conseguit tant alt renom. Y no sols en aquet sentit tingué encàrrecs d'*amateurs* barcelonins, sinó de fóra la ciutat. De que algunes d'aquestes obres, tal volta les més genials entre les de major importància que produhí son facilíssim cisell, hajan passat les fronteres de la patria per anar a figurar en algun museu estranger, no podem duptarne, puix han sigut molt buscades, y d'algunes sabem que foren molt sollicitades a sos possehidors per comissionistes forasters, oferintne bons preus.

Vingué l'invasió napoleònica, y sens dupte'l patriotisme manifestat per en Ramon Amadeu, com a altres artistes, l'obligà a abandonar la ciutat nadiua buscant hospitalitari estatge en altres parts; al revers del memorable Flauger, qui, al cap de vall com a francès que era de naixença, mostrantse adicte als usurpadors de la nostra independència, li valgué l'esser elevat al càrrech de director de les classes de la Llotja. Amadeu se recordà de que a Olot hi tenia una persona amiga y influent en la localitat. Ab ella s'havia relacionat quan aquell olotí estudiava pràctica farmacèutica en l'establiment d'apotecari que tenia establert lo pare del cèlebre Carbonell y Bravo en la cantonada del carrer Més baix de Sant Pere y Riera de Sant Joan, tal volta quan pel proper convent de les Magdalenes executà algunes imatges, entre les que recordem la del

Beat Salvador d'Horta; y a Olot va marxar ab sa familia. Allí fou acullit com a bon amich per aquell que no era altre que l'ilustre Dr. Francisco Xavier Bolós, y, com diu lo ja citat Paluzie, resolgué quedarshi treballant de son art, enriquint aquella població ab ses obres. Lo sentiment del art, que, com havem dit, s'ha fet evident en aquella vila molt més que en altres d'aquesta terra, y que en l'època a que venim referintnos ja tenia establerta una escola de dibuix, que havia fundat Lorenzana, lo memorable bisbe de Girona, atenant les aptituds dels olotins, varen fer que hi trobés un refugi que perfectament li endolciria l'anyorança de la ciutat que l'havia vist neixer. Aquella imatge de Sant March, que feya vintisset anys que era venerada per aquells fidels que tant joyosos estaven de possehirla, lo recomenava. Y puix era llavors Bolós l'administrador dels beneficis que donava'l teatre, creat per obtenir diners per augmentar la sumptuositat del santuari de la Verge del Tura, l'excelsa patrona de l'antiga Basse, no havien de veure'ls olotins ab mals ulls com, usant de la facultat que tenia del administrador d'invertir a sa voluntat aquells diners que's recullien fent mellores en aquella iglesieta, aprofités l'ocasió per construir un nou retaule a la Mare de Déu, que projectà l'Amadeu, y adornat ab les imatges de Sant Joaquim y Santa Agna y les de Sant Ramon Nonat y del Beat Oriol que's veneren en altres altars. Y no sols en l'iglesia del Tura deixà bones penyores de son privilegiat talent lo notable artista, sinó en altres de les iglesies de la meteixa població, citantse com a molt notables la Verge de la Pietat, propia de la Confraria dels Dolors, y un *Ecce Homo*, que's considera com la mellor obra de la representació del episodi de la vida de Jesús a que fa referencia entre les que hi hà a Catalunya. D'algunes poblacions d'aquella comarca també rebé encàrrecs: entre elles hi hà la de Camprodon, que guarda ab molta estima una Mare de Déu dels Dolors y un Sant Crist.

Allí trobà també un altre artista que ha passat inadvertit en les memories dels pintors de nostra terra: en Joan

Carles Pañó, aquell mataroní que fou lo primer professor de dibuix d'aquella susdita escola, que no fou gens afortunat, puix hagué d'anar a acabar sos dies en un hospital, però de quals mèrits se n'han fet tals elogis que se'l suposa com un notable predecessor dels artistes que en la pintura decorativa sembla que desde França porten la bandera d'una nova escola que s'ha d'extendre per tot arreu y molt ensalsada ha sigut en nostra patria, en la que may hi falta gent massa enamoradiça de tot lo que pot venirnos de fòra casa. Per la nostra part devem fer avinent que havent tingut ocasió de veure alguns fragments de decoració pel monument de Setmana Santa en una parroquia del Vallès, y havent examinat les fotografies de les pintures de la vida de Santa Genoveva de París, preferim les del nostre paísà, perquè quan menys no tenia de recorre a mostrar extravagancies que'l modernisme sanciona.

Per fi retornà Amadeu a la mare patria al saber que ja estava lliure de francesos. No se l'havia oblidat, y especialment se recordava aquell geni inagotable que trobava medis per lluhirse en molts objectes que figuraren en les famoses festes de la beatificació del Beat Oriol, y pogué continuar actiu y laboriós fins a la mort. D'aquesta hi ha en un llibre de sepultures anotades per la comunitat del Pi la següent apuntació, facilitada per l'ilustrat sacerdot arxiver mossèn Bernat Vergés: «DIA 16 (Octubre del 1821). SEPULTURA AL COS DE D. RAMON AMADEU, *Acadèmich de la Real de S. Fernando*. CASAT AB MANUELA BUXADELL, NATURALS DE BARCELONA, MORÍ A LA EDAT DE 76 ANYS. ESTÁ ALS ESCUDELERS. GRATIS».

Aquet és lo document a que fèyem referencia cap al principi d'aquet treball. Les paraules subratllades, que són les que més justifiquen la personalitat del difunt, foren escrites ab posterioritat a l'inscripció. Tal volta ho foren al anar a demanar copia la seva familia per tramètrela a la corporació madrilenya, ja que aquesta va tenir noticia de la mort de son soci supernumerari, puix la consignà en la llista dels individus que havien passat d'aquesta vida a l'altra, dins un determinat període. Lo constar que la

sepultura fou *gratis*, sembla indicar que va morir pobre. No és així, puix que se sap que la casa en que vivia era propia. En ella hi va morir de desgracia sa muller al cap d'algun temps. Fou enterrat en la fossa comuna, puix aixís ho dona a entendre lo que, havent anat a les oficines dels Cementiris per que'ns enteressin respecte la seva defunció, no va trobarse consignada. Haventnos estranyat molt, nos digueren que no devia meravellarnos, puix que en aquells dies no's feya cap apuntació de les entrades de difunts que anaven enterrats a la terra.

Apareix nostre biografiat en l'escena de la vida en aquella època en que'l decandiment del gust havia arribat a son últim extrem; en aquell període en que l'home renuncia a sa propia cabellera cobrintla ab una gran peruca que no ostenta'l color natural del cabell, sinó que l'empolva de tal manera que'l fa semblar vell abans d'hora; en que's viu entre mobles panxuts y de formes les més estranyes, carregats d'ornamentació tant sense solta y recarregada que arriba a fer desapareixer de la vista aquelles línees essencials de la forma y se troba perfectament bé en mig d'una enlluernadora ostentació que no troba altre recurs per exhibirse sinó daurantho tot. Induptionablement tot allò és senyal de que s'acosta un període de tendencies oposades en que desde'l trajo fins al últim utensili se procurarà la senzillesa de la forma y la severitat de les línies, que, acompanyades d'una exornació ben econòmica y delicada, li donaràn un aspecte neo-clàssich que no li escatimarà certs atractius. Fill de son temps, l'Amadeu no pot prescindir de pagar en los primers temps de sa carrera artística'l tribut a n'aquelles exageracions del barroquisme; però tenint en compte aquells models dels grans mestres que pogué estudiar en les reproduccions en guix que figuraven en aquella escola lliure de la que havem fet mèrit, ab son superior criteri, a mesura que s'anava posesionant de la verdadera estètica del Art, se desprenia de tot lo que no significava més que deliris de l'imaginació, y aixís s'anava modificant y millorant son estil. Dotat d'un caràcter observador y persuadit que són tant més belles les

obres del artista quant més s'acosten a la veritat nua de tota influència d'imperfeció, en aquells dies en que encara no s'havia divulgat l'estudi directe del natural, va fixant-s'hi atentament per tot arreu y consegueix que cada dia sien més humanes ses figures. Per aquesta rahó és que quan nos fixem en alguna d'elles, nos sembla que aquelles cares les havem vistes y havem conegudes ses personalitats. Y, efectivament, és fama que més d'una vegada sos contemporanis reconegueren en ses obres a subjectes que entre ells vivien, y entre les quals n'hi havien de ben allelades a ell meteix.

Lo ja citat Sr. Miquel y Badia ha escrit sobre les obres del Amadeu: «Ses verges són pageses de la montanya en les línies y en la fisonomia de son rostre transfigurat per un candor angelical y per una expressió dolcíssima; mentres que en los sants penitents féu ostentació d'una gran habilitat esculptòrica modelant ses faccions, les mans y los peus ab una destresa superior y ab una riquesa de petits detalls que no n'hauria encertat mellor l'accentuarlos aquell que hagués concorregut als amfiteatres d'anatomia, cosa que no pogué fer en sa època l'ignorat mestre català».

De que tenia gran cuidado en apropiari un tipo adequat al personatge que devia representar se'n convenç tot aquell que examina ses obres. Aixís, per exemple, lo misticisme del Sant Bruno que hi ha a Sant Jaume no és lo del Sant Geroni que anys endarrera s'hi venerava junt ab un Sant Tomàs d'Aquino. Ben diferent és lo que expressen les figures del Beat Oriol que poden observarse a Sant Pere, a Sant Cugat y a Sant Sever, del que reflexen les imatges de Sant Marian existents a Sant Just y Santa Maria. Sabia interpretar la diferencia que hi hà entre un menestral y un home del poble baix. Lo Sant Joseph que hi ha en lo grupo del altar del Naixement de l'iglesia de Sant Felip Neri és lo tipo d'un home de la classe treballadora, inteligent y bondadosa, mentres que lo dels pastors és lo d'aquesta gent de l'última classe social que, si honrada, no és perquè tingui clara idea del deber moral,

puix tota sa inteligència's manifesta prenent per saviesa lo que sols és malícia. La Santa Eularia que hi ha en una de les capelles de la Catedral és la figura d'una minyona apenes entrada a la pubertat; la Santa Teresa que pot veures a Sant Agustí és lo tipo de l'extàtica doctora d'Avila, que té molt de l'enamorada donzella; la Mare de Déu dels Desamparats que's venera en lo Pi és lo tipo de la mare de familia que per l'amor que sent per son propi fill, a qui estreny en son cor, se condol y ampara a aquells infants que han quedat sols en lo món y busquen qui s'apiadi de sa situació; y, per últim, aquella representació de la Puríssima Verge que venera la V. O. T. de Sant Francesch establerta a Sant Francisco de Paula, y quin sol defecte consisteix en tenir massa grans proporcions, té tots los atractius del candor y ignocencia que desconeix lo món.

No esmentarem ses obres, puix fòra una tasca impossible de realisar ab tota justesa, ni analisarem altres imatges que les mentades: sols de passada farem menció de sos inimitables àngels ploraners, que verament són capaços d'entristir l'esperit del que'ls contempla y prou suficients per crear una reputació artística ben fonamentada; aquells Jesusets que tenen tots els atractius dels primers dies de la vida; y posats a citar lo mellor entre lo bo que va produir tant capdalt artista, además de les esmentades figures de Sant March y del Sant *Ecce Homo* d'Olot, del Sant Bruno que hi ha a Sant Jaume, no podem prescindir de fer especial menció d'aquell ja creyem aludit altar del Naixement de Jesús que existeix en lo creuer de l'esglesia de Sant Felip Neri d'aquesta capital. Los que sien enemichs declarats del estil barroch, que examinin aquell retaule hermosíssim per l'elegancia de ses formes y per les belles esculptures que'l decoren, y tranziràn ab aquella escola que no negarem fou la del decandiment del art. Un Sant Marian, de propietat particular, que ha figurat en alguna exposició de caràcter retrospectiu, emportàntsen l'atenció dels intel·ligents; una imatge de la Mare de Déu, la qual, segons tradicional creença, és una trans-

figuració del retrato de la muller del artista, quins elogis estàn fets ab sols dir que estava destinada aquella obra a figurar entre les existents en lo Museu del Louvre de París, però que'l patriotisme d'un dels passats de la familia possehidora va impossibilitarho; y, per acabar, farem també honorífica recordança d'una representació originalíssima del Misteri de la Concepció de Maria. Una noyeta acabada de neixer, vestida ab los volquers, d'entre'ls quals treu un de sos peus per aixafar lo cap de la serpent del mal, mentres que, extesos sos bracets en l'aire en actitud suplicant y fixos sos ulls al cel, sembla pregar al Déu de les misericordies sia servit lliurar al món d'aquell monstre que l'envolta. Es una obra petita en volum, pesant per la materia en que fou feta, argila; però de segur que val tot lo diner que son pes podria importar equiparada ab or. Posseheix tant magnífica obra, verdadera joya de l'esculptura catalana, la comunitat de monjes Arrepentides d'aquesta ciutat, y en la catedral de la Seu d'Urgell n'hi ha una semblant reproducció obra del meteix Amadeu.

D'una particularitat devem fernos càrrech. Ell meteix acostumava pintarse les imatges. Unes carnacions més aviat morenes que blanques, un ocre rebaixat, un vermell compost entre mini-orange y carmí, un vert embrutat, un perla netíssim, un color rogench fosch y unes tintes entre terra sombra y siena cremada, constitueixen la *gamma* característica de les pintures del Amadeu. No tenia gens d'afició a ferles lluhir per medi de daurats, puix que fins quan se veyia obligat a utilisar lo brill del or acudia a medis que per lo que són originals mereixen esser consignats. L'imatge de la Mare de Déu de Montserrat de la Catedral ostentava en altre temps com a motiu d'ornament que enriquia'l mantell, una randa metàlica d'aquestes que fabriquen los perxers, y la mitra del també repetit Sant Bruno de Sant Jaume estava coberta per una roba blanca de seda y adornada ab veritables galons d'or. També tenim de fer esment de que projectava retaules que's distingien per lo ben proporcionats, per la bellesa neo-clàssica del

conjunt y per la delicadesa d'execució de la part ornamental que bé'ns recorda l'habilitat de cisell que tanta nomenada y crèdit donà als nostres tallistes Joseph Ferrari y Adrià Ferran.

De com han sigut tractades moltes de les obres que deixà nostre gran artista, fóra mellor no parlarne; però no serà per demés fer constar que no poques han sigut arrecunades al quarto dels mals endreços; que a una que sols era de mitj cos, més o menys encertadament se li han afegit cames; que no ha faltat escultor que ha caigut en la baixesa de cambiar la *mascarilla* d'una de ses verges a fi de que resultés més guapa, encara que no expressés sentiment de cap mena; al any 23 la Mare de Déu de Montserrat de la Catedral, que ja havem citada, perquè a un senyor capitular no li venia bé que'ls lliberals diguessin que la patrona dels catalans era del seu partit perquè era *negra*, se tornà *blanca* com un reyalista; un altre d'un *ninyo* Jesús, descoberta de certa part del cos que estava ben tapada, fou mutilada per unes monjes escrupuloses; no fa gaires anys que s'anunciava en los periòdichs de Barcelona la venda d'un altar major ab ses imatges, y sens dupte per no haver sortit un bon comprador encara podem admirar en una de nostres principals iglesies les hermoses figures amadeistes que ostenta l'aludit retaule; perquè no s'avenia ab lo caràcter gòtich (del que ara s'estila) s'havia pensat en tallar lo cap, les mans y los peus de la d'un sant penitent que s'havien d'apropiar a una altra figura que s'hauria fet expofés; y, finalment, perquè resulti més artística, tal volta lo dia en que hi haja prou recursos per cambiar lo retaule, de no molt bon gust, se convertirà en figura de talla la que ostenta y és molt venerada en un dels primers temples del bisbat. Si això no és pitjor que la conducta d'aquell descregut que al vendre un bellíssim Jesuset féu constar en *blanch y en negre* que per tants diners se venia a Jesús, no sabem lo que és profanació artística.

Pobre Amadeu! Reconegut y admirat per sos talents mentres va viure, començà per ell lo període de la més gran dissort que pot tindre un artista, que és la d'esser

oblidat y poch apreciat, aquell meteix dia en que per la força de les circumstancies tristíssimes en que's trobava sa patria desaparegué de l'escena de la vida, sens adonarsen més que'ls més íntims. Aquell que havia espargides un sens fi d'obres per nostra terra, poques en pedra, però moltes en terra cuita, en fusta y fins en roba encartronada, de totes les mides, desde la petiteta d'una figura de pessebre de casa particular fins a la dels gegants de més alçaria que han passejat per l'octava del Corpus pels carrers d'aquesta ciutat; de tanta diversitat, com la del baix y alt relleu y l'estatua fins a la compromesa y difícil composició d'un misteri de professó de Semmana Santa, no ha obtingut aquella consideració a que s'havia fet acreedor per sos mèrits indiscutibles, reconeguts sols per uns quants.

Sols li mancava, per major desgracia, que per rehabilitar son record y estima en la pensa y en lo cor de sos compatricis, vingués avuy aquí, ab aquest tant pobre treball, qui tant poch val y tant mesquins honors y gloria pot proporcionar al artista més català que havem tingut.

RAMON N. COMAS

CATALECH ESPELEOLOGICH

DE CATALUNYA (1)

(Continuació)

Vilanova y Geltrú. 192) — COVAS DE PUNTA GROSSA. — En les vessanes d'aquesta montanya, y vora'l mar, se troben aquestes coves, molt conegudes y visitades. Al ferse'ls treballs per l'obertura de la foradada en la meteixa

(1) LO CENTRE EXCURSIONISTA agrahirà moltíssim que tots los socis que tinguen noticies de coves y avenchs, no incloses en aquest Catalèch, se dignin enviarles per completar-lo, com també si hi hà alguna nota equivocada que mereixi l'esmena.

Punta Grossa (ferro-carril de Valls a Vilanova y Barcelona) se trobaren unes grans cavitats, cobertes de concrecions, les qui comunicaven ab les coves de la platja; però tingué de taparse en part l'obertura que quedava sobre la volta de maons de la foradada. En la part que pogué examinarses es vegé que hi havia diferents aixamplaments que's comunicaven per corredors molt estrets, en un dels quals se trobaren òssos d'animals mitj petrificats.

ITINER. Vilanova, estació.—TER. G. Calices miocèniques.—BIBLI. Creus, *Butll. de la Assoc. d'Excursions catalana*, 1880; Puig y Larraz.

Vilavella. 193)—COVA LLOPATERA.—Està situada entre Vilavella y Renau.

BIBLI. *Interr. del Centre Excursionista*.

Sant Vicens de Calders. 194)—COVA DE MERLA.— Està situada en la serra del meteix nom, coneguda també ab el de la *Parteresa*. Té molta anomenada entre'ls habitants del país. Té un gran desnivell de més de 45 metres en una longitud de 180, o sia entre la boca y el fons. Se redueix a uns estrets y tortuosos carrerons, ab alguns aixamplaments coberts d'estalagmites y tapats per roques despreses de les parets y enganxats després pel carbonat de calç. L'entrada's verifica per un forat rodó d'un metre de diàmetre al qual segueix una rampa molt ràpida, després de la qual la cova's divideix en dues galeries. La de la dreta's dirigeix al SO. Es curta y hi fa de molt mal anar. La de l'esquerra's troba també, en gran part, plena de grans roques en son primer terç, essent necessari arrastrarse un parell de metres per arribar a uns aixamplaments, acabant ab una sinuosa rampa de ràpida pendent, en qual fons tanquen el pas grosses incrustacions calices.

ITINER. Estació del ferro-carril.—TER. G. Calices infracretàces.—BIBLI. Mallada, *Tarragona, Bol. de la Com. del Mapa Geol.*; Puig y Larraz.

Queralt. 195)—COVA DE VALLDESERBES.— Està prop la parroquia d'Esblada.

Pontils. 196)—COVA.— Prop d'aquell poblet, en lo siti anomenat *la Garganta*, que és l'entrada d'un congost per hont s'escorren les aigues dels termes de Santa Coloma, Montergull, Aguiló, Bellprat, etc., hi hà una cova ara aparedada perquè no servís de refugi a la gent de malviure.

COSTES DE GARRAF

Garraf. 197)—COVARRON.

198)—COVA DES BOUS.— Ab aquestos noms estàn assenyalats altres tants avenchs en lo Mapa de les Costes de Garraf del any 1586, existent en l'Arxiu de la Seu de Barcelona y reproduhit per la *Crónica Científica*.

199)—AVENCH AMPLE.— 20 metres.

200)—AVENCH DE LA FIGUEROTA.— 32 metres.

201)—AVENCH DE LA FRAGATA.— 15 metres.

202)—AVENCH DE LA FALCONERA.— 42 metres.

Tots aquestos avenchs foren explorats pels minaires que buscaven l'aigua que surt sota la Falconera, y segons diuen els trobaren tots obstruits y sense cap comunicació.

Jafra. 203)—LA COVA NEGRA.— Està situada entre dita població y Sant Pere de Ribes. Tinch notícies de que és molt poch important.

Sitges. 204)—LES COVES.— Són socavacions fetes per les ones, entre dita població y Sant Pere de Ribes.

CAMP DE TARRAGONA

Botarell. 205)—AVENCH DE LES VOLTES.— Lloch hont se fon la riera de les Voltes.

ITINER. A 11 kilòmetres de l'estació de Reus.— TER. G.

silúrich.—BIBLI. Ruiz y Cliviller, *Descrip. geol. de Tarragona*; Puig y Larraz.

Pratdip. 206)—AVENCH DE PRATDIP.—Aquest avench pot seguirse en quasi tota sa profunditat y té comunicació ab varies grutes y cavitats naturals.

ITINER. A 8 kilòmetres de l'estació del Hospitalet (línia de Barcelona a Valencia).—TER. G. Calices triàsiques.—BIBLI. Bayo, *Informe de los terrem.*, 1845; Puig y Larraz.

Vandellós. 207)—AVENCH DE VANDELLÓS.—Es bastant notable.

ITINER. A 10 kilòmetres de l'estació del Hospitalet.—TER. G. Calices triàsiques.—BIBLI. Bayo, *Informe de los terrem.*, 1845; Puig y Larraz.

Tarragona. 208)—COVES DE LA PEDRERA, COVES DEL LLORITO.—No són coves naturals, sinó dues canteres subterranies que, segons la tradició, foren explotades pels romans. La primera's troba prop la carretera de Valls, y la segona no lluny del aqueducte.

BIBLI. Gombau, *Tarragona*; *Bolet. de la Com. del Mapa geol.*, IV; Tamaro, *Mem. de l'Assoc. Catal. d'exc. cient.*, III; Puig y Larraz.

N. FONT Y SAGUÉ

(Seguirà)

NOVES

Nostre consoci D. Manel Girona ha comprat els castells d'Aramprunyà y de Castell de Fels y una grandiosa part dels camps que'ls enclouen. Lo de Castell de Fels ha sigut restaurat, ab notable criteri artístich, segons la direcció facultativa de don Ramon Soriano, també consoci nostre. En la restauració cal esmentar la gran sala ahont ara s'hi veu un majestuós escalfa-

panxes, y en un dels costats y al altre una làpida de marbre que ab caràcter gòtich alemany diu aixís:

CASTELL DE FELS
LOS SENYORS BARONS DE ARAMPRUNYÀ
LO FEREN AIXECAR LO SEGLE XIII:
LO ENGRANDIREN LO XVI:
LO RENOVAREN LO XVII:

LO EXCM. SR.
D. MANUEL GIRONA Y AGRAFEL
SENADOR DEL REGNE, ETC., ETC.
LO COMPRÀ LO DIA DE STA. EULARIA
12 DE FEBRER DE 1897, Y LO DIA DE
SN. IGNACI, 31 DE JULIOL DEL METEIX
ANY, FOU TERMINADA SA RESTAURACIÓ.

Restaurada ja la part artística de les propietats que acaba d'adquirir lo Sr. Girona, per lo que li enviem nostra coral felicitació, sols falta que restauri aquells camps, sanejantlos y convertintlos en fertillíssims camps de conreu.

Si en això empleés una part de la colossal fortuna que posseïx, seria un acte humanitari en bé d'aquella pobre gent que's mor de febres en aquells camps y obriria una dèu de riquesa a l'agricultura catalana.

—La montanya Schnehorn, de la Suïssa, d'altitud 4,080 metres, gosa de mala fama entre'ls alpinistes perquè tot sovint són víctimes de sa temeritat los que s'atreveixen a escalarla. Un dels darrers dies d'aquet mes MM. Brun y Seelig, intrèpits y experimentats excursionistes de Zurich, arribaven al cim més alt del Schnehorn a les dugues de la tarde. Seelig, a qui li fou concedit lo diploma de guia, tingué la dissort de perdre son *alpenstock* al baixar, y, no podent aguantar l'empenta d'una gran massa de neu que començava a relliscar, se vegé arrastrat per una rapidíssima pendent, emportantisen també a son company, ja que, com de costum en les ascensions alpines, anaven lligats als dos caps d'una corda.

Brun, que's servava dret, anava aguantant desesperadament ab son *alpenstock* aquella vertiginosa baixada, que de dret a dret los portava a un esfereïdor forat que hi havia més avall. Seelig perd l'equilibri y cau. La corda s'entortolliga a ses cames, estira fortament a Brun y el fa caure també. Entortolligats tots dos rodolen montanya avall, donant esgarrifosos salts y acostantse cada

vegada més cap al forat que semblava xuclarlos. Brun dona un gran cop de cap a una roca y pert los sentiits. Seelig, en ple coneixement, tot horroritzat, vey a ja propera caiguda a 500 metres de fondaria y sentia trencàrseli son peu y genoll per la forta tensió de la corda, però ab un terrible salt passa per damunt lo forat y, entortolligat encara ab en Brun, cauen junts dins un munt de neu que a l'altra banda havien arracerat los allaus que baixen de la montanya. Talla desseguida la corda que li agarrotava la cama, y tot arrossegantse se'n va cap ahont jeya son company estabornit y que's desangrava per les ferides que tenia al cap. Més de dues hores va trigar en retornarlo.

A l'endemà al dematí l'excursionista anglès Mr. Farrar encara va trobarlos al meteix lloch ahont havien caigut. Desseguida va enviar a son guia, en David Maquignaz, cap a Grindelwald a buscar auxili. Lo transport de les víctimes, a causa del mal temps que feya, va esser molt pesat y molt dolorós. Afortunadament, en Brun y en Seelig se troben ja fóra de perill y en esperances d'una ràpida curació.

— L'antiga iglesia parroquial de Sant Andreu de Llavaneres ha sigut restaurada y habilitada per capella del cementiri. Al fer excavacions en lo presbiteri per construirhi una tomba per sacerdots, va descobrirse una làpida romana de marbre de Tarragona, de metres 0'88 per 0'54, ab una inscripció que'l Rvnt. P. Fita ha traduhit de la següent manera: «Cayo Trocina Onèsim dedica aquet monument a son amich Lucio Licinio Secundo, ministre llegat a son patró Lucio Licinio Jura, quan aquet va ser cònsul primera, segona y tercera vegada, sexviro augustal de Tarragona, colonia Julia vencedora triomfal y de Barcelona colonia Favencia Julia, Augusta pia». Sembla que posteriorment a la làpida, en lo sigle XI o XII, se va vuidar per una cara, colcantshi los restos d'un sacerdot, com sembla indicarho un càlzer aparentment de plom. La coberta del sarcòfach té forma de teulada y és també de marbre vermellós, probablement de Tarragona.

— Una persona ha tingut la paciència de contar los excursionistes que han visitat enguany les montanyes y santuari de Nuria, y diu que n'han pujat 400 a cavall y 2,000 a peu.

Lo CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.